

Valtakunnansovittelijan toimisto
Riksmädlarens byrå
National Conciliator's Office

Valtakunnansovittelijan toimiston vuosiraportti 2023

Valtakunnansovittelijan toimisto
Helsinki 2025

Sisällys

Esipuhe	3
Johdanto	4
1 Työriitojen sovittelusta	6
1.1 Yleistä työriitojen sovittelusta	6
1.2 Sovittelun organisointi vuonna 2023	6
1.3 Sovittelun säädösperusta	8
1.4 Työriitalain uudistaminen	10
2 Uudistuksia työelämään ja työmarkkinajärjestelmään	11
2.1 Hallitusohjelmaan kirjatut työmarkkinauudistukset	11
2.2 Levoton työmarkkinasyksy	12
3 Taloustilanteesta ja työllisyyskehityksestä.....	13
3.1 Talous- ja työllisyystilanne vuonna 2023	13
3.2 Talousennusteet ja -näkymät	13
4 Työtaisteluista ja työriidoista	15
4.1 Työtaistelujen määrä vuonna 2023	15
4.2 Työtaistelujen syyt	16
4.3 Sovittelussa olleet työriidat.....	17
4.3.1 Yleistä sovitteluun tulleista työriidoista	17
4.3.2 Vuonna 2023 soviteltujen työriitojen luonteesta	17
5 Tulevien vuosien neuvottelut	19
5.1 Vuoden 2024 lopussa päättyvät työehtosopimukset	19
5.2 Vuosina 2024–2025 päättyvässä olevat työ- ja virkaehtosopimukset.....	19
6 Sovittelijan toimiston muu toiminta	20
6.1 Vierailut ja tapahtumat	20
7 Lähteet	21

Esipuhe

Työ- ja virkaehtosopimusneuvotteluja on käyty viime vuosina sumuisessa ja epävarmassa maailmantilanteessa. Vuonna 2022 alkanut Venäjän aloittama hyökkäyssota Ukrainaan jatkuu eikä loppua näy. Myös muualla maailmassa kytee vakavia konflikteja, jotka saattavat yllättäen leimahtaa isommiksi geopolittisiksi kriiseiksi. Varautuminen, ennakointi ja resilienssin kasvataminen ovat nousseet vahvasti valtion, yritysten ja organisaatioiden agendalle. Kaikkea ei voi ennakoida, mutta erilaisten skenaarioiden varalle on syytä varautua ja pohtia reagointimahdollisuuksia yllättävissä tilanteissa.

Vuosi 2024 oli monien vaalien vuosi. Keväällä 2024 pidettiin EU-parlamenttivaalit, joilla on ollut vaikutuksia myös EU:n jäsenmaiden sisäiseen politiikkaan. USA:ssa järjestettiin vuoden lopulla presidentinvaalit, joiden lopputuloksella saattaa olla merkittäviä vaikutuksia maiden välisiin suhteisiin ja myös Euroopan tulevaisuuteen ja talouskehitykseen. Suomessa valmistauduttiin jo vuoden 2025 kunta- ja aluevaaleihin. Työmarkkinakysymyksistä maalattiin vaaliteemaa.

Työmarkkinoilla viime vuodet ovat olleet tuulia. Vuonna 2023 hallituskauden aloittanut pääministeri Orpon hallitus on tehnyt isoja työelämä- ja työmarkkinauudistuksia. Suomessa on nähty syksyn 2023 ja kevään 2024 aikana ennennäkemättömän paljon poliittisia lakkoja protestina hallituksen suunnitteleuille työelämän uudistuksille. Syksyn neuvottelukierrokselle lähdettiin jännitteisissä tunnelmissa. Useat viime vuosien työläinsäädäntöhankkeet koskevat työrauha- ja sovittelujärjestelmää ja niillä on heijastusvaikutuksia myös neuvottelupöytiin.

Toisaalta ilmassa näkyy myös jonkin verran toiveikkuutta. Taloudessa näkyi syksyn 2024 aikana hieman orastavaa kasvua ja toivon pilkahduksia. Toisaalta talouden ennakoitu nousu on odotuttanut itseään jo pidemmän aikaa. Korkotaso on laskenut, inflaatiolukemat lähentelevät jo normaalilukemia ja energian hinnassa ei nähdä vuoden 2023 liikehdintää.

Työmarkkinatoimijat keskustelevat erilaisilla foorumeilla tekoälyn mahdollisuuksista kasvattaa tuottavuutta ja luoda uutta talouskasvua. Mahdollisuuksia on olemassa, kunhan niihin vain tartutaan. Yhteistä työmaata työelämätoimijoille kuitenkin riittää. Keskustelua ja etenkin ratkaisukeinoja tulisi etsiä yhdessä esimerkiksi koulutus- ja osaamisasteen nostamiseksi, nuorten työelämätietoisuuden lisäämiseksi ja työperusteisen maahanmuuton ja työikäisten maahanmuuttaneiden työllistymisen edistämiseksi.

Sovittelujärjestelmän näkökulmasta vuosi 2023 oli työntäyteinen. Sovitteluun päätyi iso joukko työriitoja. Ilahduttavaa oli kuitenkin myös riitojen ratkeaminen ilman työtaisteluja sekä vapaaehtoisen sovittelun yleistymisen. Vapaaehtoisessa työriitojen ratkaisussa löydettiin ratkaisuja, joilla kytymässä olleet riidat saatiin sovittua ja kriisit vältettyä.

Helsingissä vuodenvaihteessa 2024–2025

Anu Sajavaara
Valtakunnansovittelija

Johdanto

Vuonna 2023 Suomen talous oli taantumassa, joka oli odotettua syvempi ja pidempi. Niin Suomessa kuin kansainvälisesti taloutta leimasivat epävarmuus ja alavireisyys. Edeltävän vuoden tapaan Suomen taloutta kurittivat koronapandemiasta seuranneet haasteet, Venäjän hyökkäysota Ukrainaan sekä hintojen, kustannusten ja korkojen nousu. Vuonna 2022 energian hinnat nousivat Venäjän hyökkäyssodan seurauksena, mutta Suomi onnistui irtautumaan venäläisestä energiasta pitkälti jo saman vuoden syksynä. Pelätyltä energiakriisiltä välttyttiin myös tavallista leudomman talven ansiosta. Taloustilannetta helpotti vuoden aikana myös korkealle nousseen inflaation nopea lasku. Valoisista käänteistä huolimatta talouden tilanne näyttäytyi kuluttajille edelleen synkkänä, ja kuluttajien luottamus talouteen kääntyi jälleen laskuun joulukuussa 2023.

Syksy-talven 2022–2023 neuvottelukierroksen avasivat vientiteollisuutta edustavat alat. Vientialat eivät päässeet ratkaisuun sopimuskauden aikana ja neuvottelut venyivät. Sopimusratkaisut syntyivät vasta vuoden 2023 puolella. Pääavaajaratkaisu syntyi neuvottelutuloksena valtakunnansovittelijan toimistossa helmikuun alussa 2023. Neuvottelukierros pääsi vauhtiin vasta tämän jälkeen.

Vuoden 2022–2023 neuvottelukierros oli levoton ja sitä leimasivat useat työtaistelut. Työmarkkinaosapuolten välejä hiersi erityisesti vuonna 2022 sovittelulautakunnan pohjalta syntynyt kunta-alaa ja hyvinvointialueita koskenut palkkaratkaisu, jossa palkkojen sopimuskorotukset olivat vientialan korotuksia korkeammat. Vuoden aikana nähtiin myös harvemmin käytettyjä työtaistelun muotoja, kun yksityisen sosiaalipalvelualan työehtosopimuksen neuvottelujen yhteydessä Tehy, SuPer ja Erto julistivat kohdennettujen lakkojen ja koko sopimusalaan koskevan ylityö- ja vuorovaihtokiellon lisäksi hakusaarron ja keikkailukiellon.

Teknologiaateollisuuden ja Teollisuusliiton helmikuussa 2023 tekemä päänavaajaratkaisu oli kaksivuotinen. Liittojen sopiman työehtosopimuksen mukaan palkat nousevat kahdessa vuodessa keskimäärin 6 prosenttia vuosina 2023 ja 2024. Palkkaratkaisuun sisältyi näiden korotusten lisäksi noin 1 prosentin kertakorvaus.

Palkansaajien nimellinen ansiotaso nousi vuoden 2023 loka-joulukuussa 5 prosenttia edellisen vuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna. Palkansaajien reaalin ansiotaso nousi samalla ajanjaksolla 1 prosentin, koska ansiotason nousu oli nopeampaa kuin kuluttajahintojen nousu. (Tilastokeskuksen ansiotasoindeksi 2023, 4. vuosineljännes).

Palkkakehitys Suomessa pysyi muiden Pohjoismaiden tapaan maltillisena verrattuna esimerkiksi Saksaan, jossa metallialan palkankorotukset vuosille 2023–2024 olivat 5,2 prosenttia ja 3,3 prosenttia. Eri maiden korotuksia on kuitenkin vaikea verrata. Esimerkiksi koronapandemian aikana Saksassa ei maksettu Suomea vastaavia palkankorotuksia.

Vuonna 2023 valtakunnansovittelijan toimistoon tuli 24 työtaisteluilmoitusta.

Kärjistyneestä julkisesta keskusteluilmapiiiristä huolimatta työpaikoilla ilmapiiri säilyi vuoden aikana hyvänä, mutta työolobarometrin mukaan erityisesti alle 35-vuotiaat kokivat työuupumuksen oireita ja haitallista stressiä. Irtisanomisuhassa ei tapahtunut muutosta edeltävään vuoteen verrattuna, mutta lomautuksen uhkaa koettiin useammin. Työpaikoilla keskustelua herättivät erityisesti uudet teknologiasovellukset ja tekoäly. Tekoälyn odotettua työelämän läpilyöntiä ei kuitenkaan tapahtunut vielä vuonna 2023. Tekoälyn vaikutuksia tulevaisuuden työelämään pohdittiin vuoden aikana paljon, mutta itse tekoälyn käyttö ei ollut työelämässä vielä kovin yleistä.

Raportin tarkasteluvuonna pidettiin eduskuntavaalit, joissa Kokoomus nousi Suomen suurimmaksi puolueeksi 2.4.2023. Kokoomus muodosti hallituksen yhdessä Perussuomalaisten, Suomen Ruotsalaisen kansanpuolueen ja Suomen Kristillisdemokraattien kanssa. Hallitus ilmoitti tavoitteekseen vahvistaa Suomen kilpailukykyä ja työmarkkinamallin vientivetoisuutta. Hallitusohjelmassa esitettiin uudistuksia myös valtakunnansovittelijan rooliin. Hallituksen tavoitteena oli kirjata lakiin niin sanottu vientivetoinen palkkamalli, johon valtakunnansovittelijan ja sovittelulautakunnan antamat sovintoehdotukset olisivat sidoksissa.

Vientimalli ja monet muut hallitusohjelman työelämää ja sosiaaliturvaa koskevat uudistukset kohtasivat paljon kritiikkiä palkansaajapuolen liitoilta. Loppusyksystä 2023 työmarkkinajärjestelmästä keskusteltiin kolmikantaisesti ministeri Satosen johdolla. Satosen marraskuussa 2023 järjestämän työmarkkinaseminaarin jälkeen työnantajista ja työntekijöistä koostunut kokoonpano kävi keskusteluja työmarkkinajärjestelmään koskevien neuvottelujen käynnistämisestä, mutta tämä yritys kaatui joulukuussa SAK:n vetäytyttyä neuvotteluista. Poliittinen tilanne ja työelämää koskevat hallituksen toimenpiteet johtivat siihen, että vuoden aikana järjestettiin useita työtaisteluita, ulosmarsseja ja mielenosoituksia, jotka jatkuivat pitkälle kevääseen 2024. Yleisesti arvioitiin, että työmarkkinoilla vallitseva eripuraisuus heijastuisi myös syksy-talven 2024 neuvottelukierrokselle vaikeuttaen sopimusneuvotteluita.

Vaikka poliittinen blokkiutumisen ja kasvanut polarisaatio näkyivät julkisessa keskustelussa erityisesti eduskuntavaalien aikana ja niiden jälkeen, jakoivat kansalaiset pitkälti yhteisen näkemyksen Suomen turvallisuuspolitiikasta. Eduskunta hyväksyi 1.3.2023 Suomen Nato-sopimuksen äänin 184–7 ja Suomesta tuli Naton jäsen 4.4.2023.

1 Työriitojen sovittelusta

1.1 Yleistä työriitojen sovittelusta

Työriitojen sovittelusta työnantajien ja palkansaajien välillä säädetään työriitojen sovittelusta ja eräiden työtaistelutoimenpiteiden edellytyksistä annetussa laissa (jäljempänä työriitalaki, 27.7.1962/420). Sovittelujärjestelmällä mahdollistetaan työriidan ulkopuolisen toimijan eli sovittelijan käyttö. Työriitojen tehokkaalla sovittelulla voidaan vähentää työriidoista osapuolille aiheutuvia taloudellisia menetyksiä. Järjestelmällä pyritään turvaamaan työmarkkinoiden vakautta ja ennakoitavuutta.

Valtakunnansovittelijan toimistossa toimii valtakunnansovittelijan lisäksi myös sivutoimisia sovittelijoita. Kaikkien sovittelijoiden toiminta-alue on koko valtakunta. Yksi sovittelija on sijoitettu pysyvästi Ahvenanmaan itsehallintoaluetta varten. Valtioneuvosto nimittää valtakunnansovittelijan sekä tämän esityksestä määrää myös sivutoimiset sovittelijat. Valtakunnansovittelija jakaa sovitteltavat työriidat sovittelijoiden kesken. Valtakunnansovittelijan toimikausi on neljä vuotta ja sivutoimisten sovittelijoiden kolme vuotta.

Tavallisesti työriidan sovittelun hoitaa joko valtakunnansovittelija tai joku sivutoimisista sovittelijoista itsenäisesti. Valtakunnansovittelija voi myös määrätä sovittelijan hoitamaan määrättyä sovittelutehtävää valtakunnansovittelijan avustajana. Kaikilla sovittelijoilla on samat valtuudet sovittelussa, esimerkiksi esittää työnseisausta siirrettäväksi tai tehdä sovintoehdotus.

Valtakunnansovittelija tai hänen määräämänsä sovittelija voi myös esittää työ- ja elinkeinoministeriölle sovittelulautakunnan asettamista. Päätöksen sovittelulautakunnan asettamisesta tekee työ- ja elinkeinoministeriö. Ministeriö määrää sovittelulautakunnan puheenjohtajan ja muut jäsenet. Sovittelulautakunnan asettamista on käytetty työriitojen ratkaisukeinona viime vuosikymmenten aikana vain muutamia kertoja, viimeksi vuosina 2007 ja 2022.

1.2 Sovittelun organisointi vuonna 2023

Valtakunnansovittelijana on toiminut syksystä 2022 lähtien Anu Sajavaara (toimikausi 5.8.2026 saakka).

Sovittelijan toimiston resursseja vahvistettiin vuodenvaihteessa 2023–2024. Valtioneuvosto teki päätöksen kahden uuden sivutoimisen sovittelijan nimeämisestä 14.12.2023 pidetyssä istunnossaan. Uusina sovittelijoina 1.1.2024 aloittivat oikeustieteen kandidaatti Nina Pärssinen (31.12.2026 saakka) ja filosofian maisteri Matti Harjuniemi (31.12.2026 saakka). Sekä Pärssinen että Harjuniemi ovat toimineet pitkään työmarkkinatehtävissä.

Muina sivutoimisina sovittelijoina jatkoivat Jukka Ahtela (31.3.2027 saakka), Janne Metsämäki (14.10.2026 saakka), Jukka-Pekka Tyni (15.2.2027 saakka), Leo Suomaa (28.2.2026 saakka) sekä Markku Saarikoski (19.9.2027 saakka). Valtakunnansovittelijan sijaisena toimi Jukka Ahtela ja Jukka-Pekka Tynin vastuulla oli Ahvenanmaan itsehallintoalue.

Kuva 1: Valtakunnansovittelija Anu Sajavaara (Kuva: Julius Konttinen)

Kuva 2: Uusiksi sivutoimisiksi sovittelijoiksi vuoden 2024 alusta valitut Matti Harjuniemi ja Nina Pärssinen

Kuva 3: Valtakunnansovittelija Anu Sajavaara ja sivutoimiset sovittelijat Jukka Ahtela, Janne Metsämäki, Matti Harjuniemi, Leo Suomaa, Nina Pärssinen, Markku Saarikoski ja Jukka-Pekka Tyni (Ahvenanmaa)

Sovittelijajoukkoa kohtasi suuri menetys lokakuussa 2024, kun pitkäaikainen sovittelija Leo Suomaa menehtyi yllättäen. Suomalla oli pitkä kokemus toiminnasta työmarkkinajärjestöjen edustajien kanssa ja hän sovitteli vuosien mittaan useita hankalia työriitoja.

Valtakunnansovittelijan toimistossa on lisäksi johdon sihteeri. Johdon sihteerinä toimii Tuija Ahonen.

1.3 Sovittelun säädösperusta

Jos työmarkkinaosapuolet eivät pääse ratkaisuun keskenään ja syntyy työriita, joka vaarantaa työrauhaa, osapuolten käytettävissä on työriitojen sovittelujärjestelmä. Työriitojen sovittelusta säädetään vuonna 1962 voimaan tulleessa laissa työriitojen sovittelusta ja eräiden työtaistelutoimenpiteiden edellytyksistä (420/1962, jäljempänä työriitalaki).

Työriitalaki ohjeistaa sovittelijaa toteamalla muun muassa, että sovittelijan on pyrittävä saamaan riitapuolet määrittelemään täsmällisesti riitakohdat ja rajoittamaan ne mahdollisimman vähiin. Lain mukaan sovittelijan on pyrittävä ohjaamaan osapuolet sovintoon lähinnä heidän omien ehdotustensa ja tarjoustensa perusteella. Sovittelijan on ehdotettava sellaisia myönnytyksiä ja tasoituksia, mitä tarkoituksenmukaisuus ja kohtuus näyttävät vaativan.

Vain osa työnseisauksista kuuluu työriitalain mukaisen sovittelun piiriin. Näitä ovat työnseisaukset, joihin osapuolet turvautuvat työ- ja/tai virkaehtosopimuksen voimassaolon päätyttyä eli aikana, jolloin työrauha ei ole enää voimassa. Työriitojen sovitteluun eivät siis ole kuuluneet sellaiset työtaistelut, jotka tapahtuvat sopimusosapuolten välisen virka- ja työehtosopimuksen ollessa voimassa. Nämä ovat pääsääntöisesti kuuluneet työtuomioistuimen toimivaltaan.

Myöskään myötätuntotyötaistelut tai poliittiset työtaistelut eivät kuulu valtakunnansovittelijan ja sovittelijoiden sovittelmien työriitojen sovittelun piiriin, vaikka niitä koskeva ilmoitusvelvollisuus on sisällytetty työriitalakiin. Näitä työtaistelumuotoja koskevat uudet pykälät on kuitenkin sijoitettu työriitalakiin toukokuussa 2024 voimaan tulleen työriitalain muutoksen (17.5.2024/247) yhteydessä.

Työmarkkinaosapuolten on työriitalain mukaan ilmoitettava kirjallisesti työnseisauksesta tai sen laajentamisesta vähintään 14 vuorokautta ennen valtakunnansovittelijan toimistoon ja vastapuolelle. Ilmoituksessa on mainittava aiotun työnseisauksen tai sen laajentamisen syyt, alkamishetki ja laajuus. Ilmoitusvelvollisuuden tavoitteena on saattaa työtaistelu-uhat riittävän ajoissa sovittelijan tietoon, jotta sovittelija voi ryhtyä toimenpiteisiin työriidan selvittämiseksi ja työtaistelun estämiseksi. Myös työnseisauksen kohteeksi joutuvalle on tärkeää saada tieto uhkaavasta tilanteesta. Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti on asianomistajarikos ja siitä voidaan tuomita sakkoon.

Työriitalain mukaan aiottua työnseisausta voidaan siirtää tai rajoittaa. Työtaistelun aloittamisen siirtäminen tai rajoittaminen vaatii vastapuolen suostumuksen. Myös työ- ja elinkeinoministeriö voi siirtää työnseisauksen myöhempään ajankohtaan määrätyin edellytyksin. Viimeksi mainittu on mahdollista, jos työnseisauksen sen laajuuden tai työalan laadun vuoksi katsotaan kohdistuvan yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin tai huomattavasti vahingoittavan yleistä etua. Siirtämisellä pyritään varaamaan riittävästi aikaa sovittelulle.

Ilmoitusvelvollisuus koskee työnseisauksia. Tyypillisiä työnseisauksia ovat lakko ja työsulku, mutta myös varallaolokiello voi täyttää työnseisauksen tunnusmerkistön. Ilmoitusvelvollisuus ei koske esimerkiksi työsaartoa tai ylityökieltoa. Tässä suomalainen järjestelmä poikkeaa ruotsalaisesta järjestelmästä, joka lähtee siitä, että sovittelua voidaan käyttää silloin, kun toimenpide voi vaikuttaa osapuoleen, johon se on kohdennettu painostustarkoituksessa ja kollektiivisena.

Valtakunnansovittelija voi myös ryhtyä toimenpiteisiin tilanteissa, joissa työriita vaarantaa työrauhaa, vaikka painostuskeinona ei käytettäisi ilmoitusvelvollisuuden edellyttävää työnseisausta, kuten lakkoa. Valtakunnansovittelija tai sovittelija voi aloittaa vapaaehtoisen sovittelun työriidan osapuolen tai osapuolten pyynnöstä, jos kaikki osapuolet siihen suostuvat. Toisin kuin ns. pakkosovittelussa, vapaaehtoisessa sovittelussa sovittelija ei voi velvoittaa osapuolia osallistumaan sovitteluun. Vapaaehtoisen sovittelun käynnistäminen on sovittelijan harkinnassa: sovittelija arvioi pyynnön ja lausumien perusteella, aloitetaanko sovittelumenettely vai ei.

Lisäksi on mahdollisuus ennakoivaan sovitteluun. Ennakoiva sovittelu perustuu sovittelijan tehtävään edistää työnantajien ja työntekijöiden välisiä suhteita. Vapaaehtoisessa sovittelussa sovittelija voi antaa sovintoehdotuksen. Ennakoivassa sovittelussa ratkaisuesitystä ei kutsuta sovintoehdotukseksi.

Työriitalain ns. pakkosovittelussa työriidan osapuolet ovat velvollisia osallistumaan sovitteluun ja antamaan sovittelijalle tämän tarvitsemat tiedot työriidan sovittelua varten. Uuden säännöksen mukaan osapuolten on annettava sovittelijalle tämän asettamassa kohtuullisessa määräajassa ennen neuvottelujen aloittamista kirjallinen selvitys riidan kohteesta, sisällöstä, asiassa esittämistään vaatimuksista sekä muut sovittelijan tarpeelliseksi katsomat tiedot (lainmuutos 19.1.2023/109, voimaan 1.3.2023, ks. jakso 2.4). Osapuoli voi asettaa ehdon, ettei annettuja tietoja ilman tämän lupaa saa muille ilmaista.

Sovittelussa sovittelija toimii puheenjohtajana ja määrää prosessinjohdosta. Sovittelu voi päättyä siihen, että sovittelija tekee sovintoehdotuksen, jonka hyväksymisestä tai hylkäämisestä päättävät osapuolet. Suomessa ei ole pakkosovintoa. Jos sovintoehdotus hylätään, sovittelua voidaan jatkaa silloin kun sovittelija katsoo sovittelun jatkamisen tarkoituksenmu-

kaiseksi ja sovinnon syntymisen olevan mahdollista. Sovittelu voi päättyä myös siihen, että osapuolet saavat keskenään aikaan neuvottelutuloksen, joka käsitellään sen syntymisen jälkeen liittojen hallinnoissa.

Sovittelija voi todeta, ettei sovintoehdotuksen antamiselle tai neuvottelutuloksen syntymiselle ole edellytyksiä, jos osapuolten vaatimukset eroavat niin paljon toisistaan, ettei niitä voida yhteensovittaa. Tällaisissa tapauksissa sovittelu voidaan keskeyttää tai jättää uuden ilmoituksen varaan. Sovittelun jatkaminen on sovittelijan harkinnassa. Sovittelija voi myös esittää sovittelulautakunnan perustamista ratkomaan riitaa. Osapuolet voidaan osoittaa myös väli-miesmenettelyyn tai kehottaa heitä suoriin neuvotteluihin keskenään.

1.4 Työriitalain uudistaminen

Työriitalain uudistamistarpeista on keskusteltu viime vuosina erityisesti työntekijäjärjestöjen toimesta. Sovitteluprosessin sujuvan etenemisen kannalta on pidetty ongelmallisena, että osapuolet ovat voineet saapua sovintoneuvotteluihin valmistautumatta. Vuosina 2021 ja 2022 valmisteltu työriitalain muutos tuli voimaan 1.3.2023. Uudistuksen yhtenä keskeisenä tavoitteena oli kehittää sääntelyä siten, että myös osapuolille asetetaan velvollisuuksia liittyen sovitteluun valmistautumiseen.

Muutoksessa täsmennettiin sovitteluun tulevien osapuolten velvoitteita. Osapuolten on toimitettava sovittelijan asettamassa määräajassa ennen sovittelun aloittamista kirjallinen selvitys riidan kohteesta, sisällöstä ja omista vaatimuksistaan. Tällä kannustetaan osapuolia jäsentämään omia ajatuksiaan ja sovitteluun kohdistuvia odotuksia jo ennen sovittelun aloittamista. Etukäteistiedon neuvottelutilanteesta ja osapuolten näkemyksistä on katsottu myös sujuvoittavan ja nopeuttavan sovitteluprosessin etenemistä ja helpottavan sovittelijan työtä.

Vuoden 2023 uudistuksen yhteydessä työriitalakiin lisättiin myös uusi pykälä vapaaehtoisesta sovittelusta. Lain mukaan sovittelija voi ottaa soviteltavaksi joko yhden osapuolen tai osapuolten yhteisestä pyynnöstä työriidan, vaikka siihen ei liittyisikään työtaistelua tai työrauhan vaarantumisen uhkaa. Vapaaehtoisen sovittelun piirissä voivat olla nyt myös työtuomioistui-men toimivaltaan kuuluvat oikeudelliset riidat ja muutoinkin erityyppiset työriidat. Sovittelun aloittaminen ja päättäminen ovat sovittelijan harkinnassa. Prosessi voidaan käynnistää vain, jos kumpikin osapuoli siihen suostuu. Vapaaehtoista sovittelua koskeva säännös vahvistaa mahdollisuutta pyytää sovittelua tilanteessa, jossa ei ole annettu työtaisteluilmoitusta tai työrauha ei ole vaarantunut.

2 Uudistuksia työelämään ja työmarkkinajärjestelmään

2.1 Hallitusohjelmaan kirjatut työmarkkinauudistukset

Vuosiraportin tarkasteluajanjakson aikana Suomessa pidettiin eduskuntavaalit, joissa Kokoomus nousi Suomen suurimmaksi puolueeksi. Vaalien merkittävimpiä asiakysymyksiä olivat muun muassa talous ja hyvinvointipalvelut. Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelma julkaistiin kesäkuussa 2023 vaikeiden hallitusneuvottelujen jälkeen.

Hallitus haluaa kehittää Suomen työmarkkinoita joustavampaan suuntaan uudistuksilla, joita hallitusohjelman mukaan valmistellaan kolmikantaisesti hyödyntämällä elinkeinoelämän ja palkansaajien järjestöjen osaamista. Hallituksen mukaan uudistuksilla on tarkoitus parantaa Suomen kilpailukykyä ja lähentää suomalaista työmarkkinajärjestelmää vastaamaan niin sanottua pohjoismaista mallia.

Hallitusohjelmassa lukee: "Suomen pitkän tähtäimen kilpailukyvyyn vahvistamiseksi hallitus vahvistaa vientivetoista työmarkkinamallia. Laissa työriitojen sovittelusta säädetään, että palkantarkastusten yleistä linjaa ei voida ylittää valtakunnansovittelijan toimistosta tai sovittelulautakunnan toimesta annettavalla sovintoehdotuksella." Vientiteollisuuden palkkanormia ja siitä määrittyvää "yleistä linjaa" ei ole Suomessa virallisesti kirjattu lakiin, mutta käytännössä sitä on noudatettu sekä osapuolten omassa neuvottelutoiminnassa että sovittelussa jo 1960-luvulta lähtien. Merkittäviä poikkeuksia ovat olleet vuosina 2007 ja 2022 tehdyt ratkaisut, joissa julkisen sektorin aloilla tehtiin teollisuuden pääavaajaratkaisua korkeammat palkankorotukset. Hallituksen vientimallilinjaus estäisi jatkossa vastaavanlaiset ratkaisut.

Hallitusohjelmassa todetaan, että paikallisen sopimisen edellytyksiä laajennetaan poistamalla työläinsäädännöstä järjestäytymättömiä, yleissitovaa työehtosopimusta noudattavia yrityksiä koskevat paikallisen sopimisen kiellot. Hallitus toteaa, että työläinsäädäntöä on tarkoitus muuttaa niin, että myös yrityksen kanssa tehdyllä työehtosopimuksella voidaan sopien poiketa samoista työläinsäädännön säännöksistä, joista poikkeaminen on nyt mahdollista vain valtakunnallisella työehtosopimuksella.

Hallitusohjelmassa esitetään uudistuksia myös työrauhaa koskevaan lainsäädäntöön. Poliittisen työtaisteluoikeuden käyttöä rajoitetaan enintään yhden vuorokauden mittaisiin mielenilmaisuihin, ja tukityötaistelut asetetaan suhteellisuusarvioinnin sekä työriitalain mukaisen ilmoitusvelvollisuuden kohteeksi. Jatkossa laillisia tukityötaisteluita ovat ne, jotka ovat kohutuullisia suhteessa tavoitteisiin ja joiden vaikutukset kohdistuvat vain työriidan osapuoliin. Muutoksilla hallitus pyrkii vähentämään työmarkkinahäiriöiden määrää.

Hallitus ilmoitti toimeenpanelevansa työelämää koskevat uudistukset hallituskauden alkupuolella. Kolmikantainen työryhmätyöskentely käynnistyi nopeassa tahdissa kesällä 2023. Hallitus toi työrauhaan liittyvät säädösmuutokset eduskuntaan syysistuntokaudella 2023. Työrauhalainsäädännön muutokset tulivat voimaan 18.5.2024. Paikalliseen sopimiseen liittyvät säädösmuutokset tuotiin eduskunnan käsiteltäväksi syysistuntokaudella 2024 (HE 85/2024), samoin kuin ns. vientivetoista palkkamallia koskeva hallituksen esitys (HE 146/2024).

2.2 Levoton työmarkkinasyksy

Työelämä on uudistunut kovaa vauhtia. Suomalainen neuvottelu- ja sopimisjärjestelmä (työmarkkinajärjestelmä) on ollut viime vuosien ajan murroksessa ja sen uudistumis- ja uudistamismahdollisuuksista on käyty kiivastakin keskustelua. Erityisesti työnantajapuolelta on löytynyt halukkuutta uudistaa työmarkkinajärjestelmää niin, että se vastaisi paremmin haasteisiin, joita kasvanut kilpailu on aiheuttanut. Elinkeinoelämän ja yrittäjien keskuudessa monia hallitusohjelmaan kirjattuja uudistuksia oli toivottu jo pitkään. Työnantajapuoli on ollut pääosin tyytyväinen hallituksen esittämiin työmarkkinauudistuksiin, koska niiden uskotaan turvaavan Suomen kilpailukykyä ja työrauhaa.

Palkansaajapuolella ja erityisesti julkisen puolen järjestöissä on viime vuosien aikana esiintynyt tyytymättömyyttä neuvottelukierroksilla yleistyneitä vientialojen palkankorotuksiin perustuvia sopimusratkaisuja kohtaan. Näissä ratkaisuissa vientiliittojen päänavausratkaisut ovat luoneet raamit myös muiden sopimusalojen palkkaratkaisuille. Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL, Opetusalan ammattijärjestö OAJ, Palvelualojen ammattiliitto PAM, Teollisuusliitto sekä Ammattiliitto Pro 19.6.2023 julkaisivat tiedotteen, jonka mukaan hallitusohjelman kirjaus lakisääteisestä vientimallista on vastoin ammattiliittojen neuvotteluoikeutta, sopimusvapautta, työtaisteluoikeutta sekä sopimussyhteiskunnan periaatteita.

Muita palkansaajapuolen kritisoimia uudistuksia ovat olleet muun muassa palkallisen sopimisen muutokset, joiden pelättiin heikentävän työehtosopimusten yleissitovuutta ja heikentävän ammattiliittojen asemaa, lakko-oikeuden rajoitukset, määräaikaisten sopimusten helpottaminen, irtisanomisperusteen höllentäminen ja työttömyysturvan leikkaaminen.

Syksyllä 2023 työntekijäliittojen ulosmarsseja, työnseisauksia ja mielenilmauksia nähtiin ympäri Suomea. Vuonna 2023 suurin osa (58 %) työtaisteluista olikin poliittisia työtaisteluita, joilla vastustettiin uuden hallituksen päätöksiä. Suuri osa poliittisista työtaisteluista oli osa SAK:n ja sen jäsenliittojen Painava Syy -kampanjaa, jolla vastustettiin hallitusohjelman työelämää ja työmarkkinajärjestelmää koskevia uudistuksia. EK:n arvion mukaan vuoden 2023 poliittiset lakot aiheuttivat 130 miljoonan euron vahingot bruttokansantuotteeseen (Oksala 2023).

Työministeri Arto Satonen kutsui työmarkkinoiden keskusjärjestöjen, Suomen Yrittäjien sekä työnantaja- ja ammattiliittojen edustajia keskustelemaan Suomen työmarkkinamallista 8.11.2023. Tilaisuuden jälkeen työnantajapuolen liitot kutsuivat palkansaajapuolen keskeiset liitot neuvottelemaan työmarkkinamallista, mutta osapuolten keskustelut aiheesta eivät johtaneet varsinaisiin neuvotteluihin. SAK ja sen jäsenliitot vetäytyivät neuvotteluista 13.12.2023, koska neuvotteluja ei laajennettu koskemaan myös muita työelämän uudistuksia SAK:n toiveiden mukaan. Ministeri Satonen esitti useaan otteeseen toiveen, että työmarkkinaosapuolet käynnistäisivät kahdenväliset neuvottelut mallista.

Poliittiset lakot jatkuivat pitkälle kevääseen 2024, jolloin esimerkiksi Suomen vienti ja tuonti pysähtyi neljän viikon mittaisen suurteollisuuden poliittisen lakon seurauksena. Lakot päättyivät huhtikuussa 2024. Työmarkkinamallia koskevia neuvotteluja ei saatu käynnistettyä uudelleen vuoden 2024 alkupuoliskolla erilaisista tunnusteluyrityksistä huolimatta, joten hallitus eteni ns. lakiperusteisen vientimallin valmistelussa.

Poliittisia työtaisteluita rajoittavat työrauhalainsäädännön uudistukset tulivat voimaan 18.5.2024. Uuden sääntelyn mukaan jatkossa poliittiset työnseisaukset saavat kestää enintään 24 tuntia ja muut työtaistelutoimet enintään kaksi viikkoa. Poliittisten lakkojen ja myötätuntotyötaistelujen rajoittaminen tulee todennäköisesti heijastumaan myös syksyn 2024 työehtosopimusneuvotteluihin.

3 Taloustilanteesta ja työllisyyskehityksestä

3.1 Talous- ja työllisyystilanne vuonna 2023

Taloustilanne Suomessa ja koko Euroopassa oli vaikea vuonna 2023. Myös maailmalta kuului huolestuttavia viestejä. Alkuvuonna 2023 maailmankaupan kasvu oli lähes pysähtynyt. Koronan jälkeinen talouskasvu oli kaksijakoista: Yhdysvalloissa talous elpyi nopeammin kuin Euroopassa, jossa talouskasvua hidastivat etenkin energian korkea hinta, inflaatio, korkojen nousu ja geopolittiset jännitteet.

Euroopan keskuspankki (EKP) ilmoitti 14.9.2023 nostavansa ohjauskorkoja 0,25 prosenttiyksikköä. Perusrahoitusoperaatioiden korko nousi 4,50 prosenttiin, talletuskorko 4,00 prosenttiin ja maksuvalmiusluoton korko 4,75 prosenttiin. Päätöksen tarkoitus oli hidastaa euroalueen inflaatiota EKP:n tavoittelemaan kahteen prosenttiin. Marraskuussa 2023 euroalueen vuosi-inflaatio oli 2,4 prosenttia ja Suomen 0,7 prosenttia, kun edeltävänä vuonna vastaava luku oli euroalueella 10,1 prosenttia ja Suomessa 9,1 prosenttia. (Eurostat 19.12.2023)

Covid-19 -pandemia, Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan, hintojen, kustannusten ja korkojen nousu sekä taantuma vaivasivat Suomen taloutta vielä vuonna 2023. Taantuma ei itsessään ollut yllätys, mutta se oli ennustettua pidempi ja syvempi. Maailmankaupan supistuminen vaikeutti Suomen vientiä vähentyneen kysynnän takia. Tuonti väheni Suomessa kuitenkin vientiä enemmän, minkä takia nettovienti pysyi positiivisena toisin kuin viime vuonna.

Tuotanto kasvoi Suomessa alkuvuonna palveluiden ansiosta, mutta teollisuuden tilanne oli selvästi aikaisempaa heikempi. Suomen talouskasvua hidastivat erityisesti vähentyneet investoinnit sekä rakentamisen nopeasti heikentynyt tilanne. Rakennusalan historiallisen heikko suhdannetilanne johtui korkeista koroista ja materiaalikustannuksista. Loppuvuonna myös palveluiden kasvu hidastui.

Suomalaisten reaali-palkat ja kuluttajien ostovoima alkoivat kasvaa jo vuoden 2023 alkupuolella (Suomen Pankin analyysi 27.6.2024). Tästä huolimatta hintojen ja korkojen nousu sekä tulevaisuuden epävarmuus kannustivat kotitalouksia säästämään. Alkuvuonna kuluttajien luottamus kasvoi vuoden 2022 ennätyksellisen alhaista luvusta, mutta kääntyi jälleen laskuun syksyllä 2023.

Alkuvuonna 2023 kasvanut työllisyys kääntyi kesällä laskuun heikon suhdannetilanteen takia. Taantumasta huolimatta työllisyys säilyi kuitenkin suhteellisen hyvänä. Työllisyysaste (15–64-vuotiaat) oli 73,6 prosenttia eli vain 0,2 prosenttiyksikköä matalampi kuin vuonna 2022 (Tilastokeskuksen työvoimatutkimus 2023). Naisten työllisyysaste ylitti ensimmäistä kertaa miesten työllisyysasteen Suomessa vuonna 2023. Poikkeuksellisesti myös työttömyys lisääntyi, vaikka työllisyys kasvoi. Avoimia työpaikkoja oli selvästi vähemmän kuin vuonna 2022.

3.2 Talousennusteet ja -näkymät

Suomen talouden todettiin olevan taantumassa vuonna 2023. Taantumaa osattiin ennustaa, mutta talouden elpymisen todettiin kestävän arvioitua pidempään. Vuodelle 2024 (toinen sopimusvuosi) ennustettiin maltillista kasvua, mutta talousennusteita korjattiin vuoden 2023 aikana alaspäin. Keväällä 2023 ennustettiin seuraavalle vuodelle noin yhden prosentin kasvua, mutta ennusteet tarkentuivat vuoden aikana voimakkaasti alaspäin.

Lokakuun (9.10.2023) talouskatsauksessaan **valtiovarainministeriö** (VM) ennusti, ettei Suomen BKT kasva vuonna 2023, vaan pysyy edellisen vuoden tasolla. Vielä keväällä 2022 VM ennusti vuodelle 2023 1,7 prosentin kasvua. Inflaation taas todettiin selvästi hidastuneen, minkä arveltiin kohentavan kotitalouksien ostovoimaa ja talouskasvua erityisesti vuonna 2024. Hallituksen sopeutustoimista huolimatta VM ennusti julkisen talouden heikentyvän vuonna 2023, sillä heikentynyt työllisyystilanne ja hidas yksityisen kulutuksen kasvu hidastavat verotulojen kasvua. VM odotti kysynnän piristyvän vuonna 2024, kun korkojen nousu pysähtyy, hintojen nousu hidastuu alle palkankorotusten, ja kotitalouksien ostovoima kääntyy kasvuun. VM ennusti BKT:n kasvavan 1,2 prosenttia vuonna 2024. (VM:n talouskatsaus 9.10.2023)

Elinkeinoelämän tutkimuslaitos Etla ennusti keväällä 2022, että BKT kasvaisi 1,0 prosenttia vuonna 2023. Syksyllä 2023 Etla tarkensi ennustettaan ja arvioi, että Suomen talous supistuu 0,3 prosenttia vuonna 2023. Vuodelle 2024 Etla ennusti maltillista 0,8 prosentin kasvua. Etlan mukaan taloutta painavat erityisesti investoinnit ja varastojen purkaminen, mutta hieman myös yksityinen kulutus. (Etlan talousennuste 14.9.2023)

Suomen Pankin ennusteessa syyskuussa 2023 Suomen todettiin olevan taantumassa ja bruttokansantuotteen arvioitiin supistuvan 0,2 prosenttia vuonna 2023. Myös Suomen Pankin ennuste oli tarkentunut alaspäin, sillä kesällä 2022 BKT:n ennustettiin kasvavan 0,5 prosenttia vuonna 2023. Syksyn 2023 ennusteessa todettiin, että hinta- ja korkotason nousu sekä heikentynyt vientikysyntä painavat taloutta ja työllisyyden jo pidempään jatkunut hyvä kehitys pysähtyy. Suomen Pankki ennusti kotimaisen inflaation hidastuvan nopeasti, mutta geopoliittinen vastakkainasettelu ja korkojen nousun välittyminen talouteen saattavat tuottaa negatiivisia kehityskulkuja. (Suomen Pankin väliennuste 15.9.2023)

Suomen Pankin vuoden 2023 lopussa julkaisemassa tiedotteessa päivitettiin talousennusteita. Tiedotteen mukaan Suomen talous on taantumassa ja BKT supistuu 0,5 prosenttia vuonna 2023 ja 0,2 prosenttia vuonna 2024. Tiedotteessa talouskasvun todettiin olevan heikkoa, sillä investoinnit ovat supistuneet ja nousseet hinnat, korot, sekä epävarmuus tulevasta hidastavat kotitalouden kulutuksen kasvua. Suomen Pankki ennusti inflaation kuitenkin hidastuvan ja pysyvän maltillisena vuosina 2024–2026, mikä vahvistaisi myös kotitalouksien ostovoimaa. (Suomen Pankin tiedote 19.12.2023)

Useat taloustutkimuslaitokset arvioivat inflaation hidastuvan noin 2 prosenttiin vuonna 2024.

4 Työtaisteluista ja työriidoista

4.1 Työtaistelujen määrä vuonna 2023

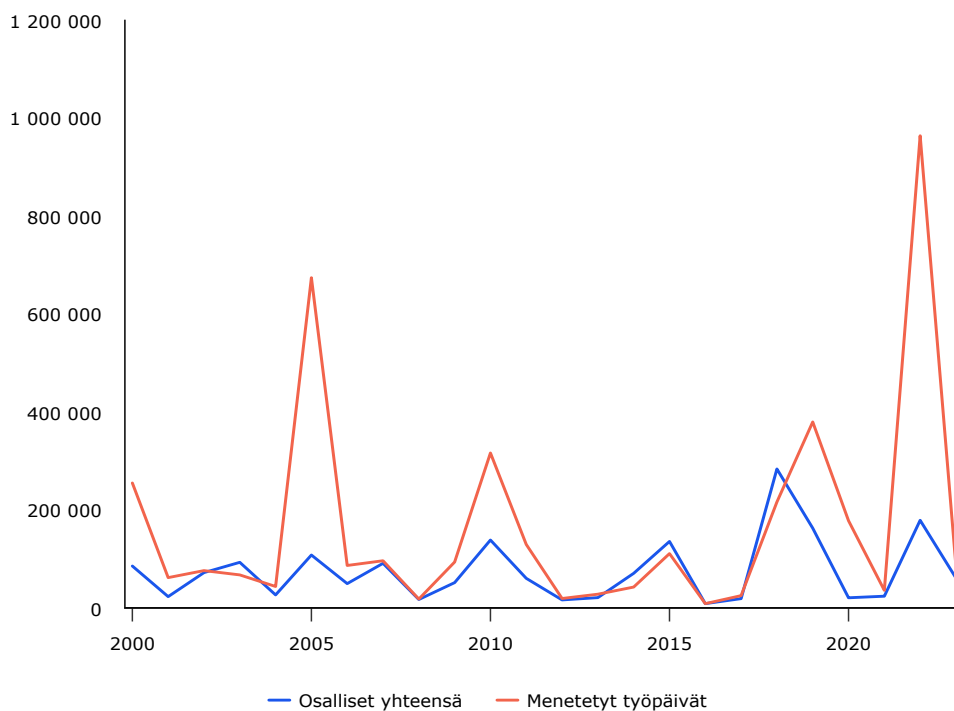
Tilastokeskuksen työtaistelutilaston mukaan vuonna 2023 työtaisteluja oli 120, kun vuonna 2022 niitä oli 64. Työtaisteluihin osallisia työntekijöitä oli noin 59 700 ja menetettyjä työpäiviä kertyi noin 83 000. Vuotta aiemmin työtaisteluihin osallisia työntekijöitä oli noin 177 600 ja menetettyjä työpäiviä kertyi noin 962 600. Työtaistelujen lukumäärä oli korkeampi, mutta työtaisteluissa menetettyjen työpäivien sekä työtaisteluihin osallisten määrä oli selvästi matalampi kuin vuonna 2022, mutta myös matalampi kuin 2000-luvulla keskimäärin. Työtaisteluihin osallisia oli vuosina 2000–2023 keskimäärin 74 500 ja työtaisteluissa menetettyjen työpäivien keskiarvo oli 165 500 vastaavalla ajanjaksolla. (Tilastokeskuksen työtaistelutilasto 30.5.2023)

Vuoden 2023 120:sta työtaistelusta toteutui 107 ja työtaistelulla uhkaamisia oli 13. Edellisenä vuotena toteutuneita työtaisteluja oli 48 ja työtaistelulla uhkaamisia 16 kappaletta. Suurin osa työtaisteluista eli 101 kappaletta (84 %) oli lakkoja ja lakonuhkia.

Vuonna 2023 käytyjen työtaistelujen yleisin syyluokka oli muu syy, johon muun muassa poliittiset työtaistelut luokitellaan. Suurin osa työtaisteluista kyseisessä luokassa oli hallituksen päätöksiä vastustavia poliittisia työtaisteluja vuonna 2023. Muu syy -luokkaan luokiteltuja työtaisteluja oli 70 kappaletta, joka oli 58 % vuoden 2023 työtaisteluista.

Työtaistelujen ja menetettyjen työpäivien lukumäärä oli suurin teollisuuden toimialalla.

Kuvio 1: Työtaisteluihin osalliset ja menetetyt työpäivät vuosina 2000–2023

Lähde: Tilastokeskus, työtaistelutilastot

Linkki tilastoon: <https://stat.fi/julkaisu/clmklcsbu51070buinfodd8uw>

EK:n työtaistelutilaston mukaan EK:n jäsenkentässä ja joillakin yksityisen sektorin aloilla, jotka eivät ole EK:n jäseniä, vuonna 2023 toimeenpantiin 107 työtaistelua ja työtaistelun uhkaa, kun vuonna 2022 niitä oli 41. Työtaisteluissa menetettiin 77 557 työpäivää ja niihin osallistui 55 816 työntekijää. Suurin osa työtaisteluista eli 45 % oli teollisuuden yrityksissä. Palvelujen osuus oli 41 %, liikenteen osuus 12 % ja rakentamisen osuus 2 %. Eniten työtunteja menetetttiin teollisuudessa (48 %). EK:n mukaan toteutuneista työtaisteluista lakkoja oli 85, joista oli 11 katsottu laittomiksi. Työtaistelu-uhista lakkoja oli 8, joista 1 oli katsottu laittomaksi. (EK:n tilastoimat työtaistelut vuonna 2023, toukokuu 2023)

Taulukko 1: Työtaistelut päätoimialoittain vuonna 2023

Toimiala	Työtaistelut		Osallistuneet henkilöt		Menetettyt työtunnit	
	Lukumäärä	Osuus	Lukumäärä	Osuus	Lukumäärä	Osuus
Teollisuus	48	45 %	34 307	61 %	296 530	48 %
Rakentaminen	2	2 %	2 367	4 %	14 601	2 %
Liikenne	13	12 %	13 431	24 %	242 597	39 %
Palvelut	44	41 %	5 711	10 %	66 730	11 %
Muu	0	0 %	-	0 %	-	0 %
Yhteensä	107	100 %	55 816	100 %	620 458	100 %

Lähde: Elinkeinoelämän keskusliitto, EK:n tilastoimat työtaistelut vuonna 2023, <https://ek.fi/ajankohtaista/uutiset/poliittiset-lakot-kasvattivat-lakkojen-maaraa-vuonna-2023/>

4.2 Työtaistelujen syyt

Työtaistelujen yleisin syyloikka oli muu syy, johon muun muassa poliittiset työtaistelut luokitellaan. Suurin osa työtaisteluista kyseisessä luokassa oli hallituksen päätöksiä vastustavia poliittisia työtaisteluita. Muu syy -luokkaan luokiteltuja työtaisteluita oli 70 kappaletta, mikä oli 58 % vuoden 2023 työtaisteluista. Näissä työtaisteluissa menetettiin lisäksi eniten työpäiviä (56 %) ja niissä myös osallisten määrä oli suurin (73 %). Työtaistelujen toiseksi yleisin syy oli työehtosopimukseen liittyvä kiista ja niiden vuoksi menetettiin noin 41 % työtaisteluissa menetetystä työpäivistä. Vuonna 2023 työnantajapuoli ei julistanut yhtään työsulkua.

Taulukko 2: Työtaistelujen syyt

	Työtaistelujen lukumäärä	Osalliset yhteensä	Menetettyt työpäivät
Yhteensä	120	59 746	83 023
Työvoiman vähennys tai sen uhka	8	1 364	1 839
Työnjohto	4	578	644
Alan työehtosopimus	34	14 028	33 937
Muu syy	70	43 776	46 604

Lähde: Tilastokeskus, työtaistelutilasto, <https://stat.fi/julkaisu/clmklcsbu51070buinfodd8uw>

Kaikkien työtaistelujen määrä ilmenee Tilastokeskuksen työtaistelutilastosta. Vuoden 2023 tilasto on julkaistu 30.5.2023. <https://www.stat.fi/tilasto/tta>

4.3 Sovittelussa olleet työriidat

4.3.1 Yleistä sovitteluun tulleista työriidoista

2000-luvulla työriitoja on ollut sovittelussa keskimäärin noin parikymmentä vuodessa, lukuun ottamatta vuosia 2000, 2010 ja 2011. Näistä vuonna 2010 oli sovittelussa 62 työriitaa, mikä on tavanomaiseen vuoteen nähden noin kolminkertainen määrä.

Vuonna 2023 sovittelijan toimistoon tuli työriitalain mukaisia työtaisteluilmoituksia 24 (vuonna 2022 ilmoituksia tuli 26 kpl). Näiden riitojen lisäksi vuoden 2023 puolella soviteltiin muutamaa työriitaa, jotka tulivat vireille jo vuonna 2022.

Sovitellut työriidat koskivat pääosin teollisuuden sopimuksia eri henkilöstöryhmien kanssa. Teollisuuden lisäksi työriitoja ilmeni alkuvuodesta muun muassa kaupan alalla, kiinteistöpalvelualalla, kuljetuksen ja liikenteen aloilla sekä yksityisellä sosiaalipalvelualalla. Työnseisauskeinona käytettiin pääosin lakon uhkaa.

Sovitteluun tulleista ja sovittelussa olleista työriidoista valtaosassa riidoista löydettiin ratkaisu sovittelijoiden avustamana osapuolten välisellä neuvottelutuloksella. Joissakin riidoissa ratkaisuun päästiin vasta sen jälkeen, kun sovittelija oli antanut sovintoehdotuksen, jonka toinen osapuoli hylkäsi. Hylkäämisen jälkeen osapuolet pääsivät keskenään neuvottelutulokseen joko sovittelussa tai keskenään. Esimerkiksi rautatiealalla (RAY ry:n ja Palta ry:n välinen työriita) sovittelu pitkittyi ja ennen ratkaisuun pääsemistä annettiin kaksi sovintoehdotusta ja osapuolet tekivät kaksi neuvottelutulosta, joista vasta toinen hyväksyttiin hallinnoissa. Lakot toteutuivat muun muassa teollisuudessa, ahtausalalla ja kuljetuksessa ja liikenteessä.

Vuonna 2023 päättyneet työriitaprosessit kestivät muutamasta päivästä useisiin viikkoihin. Kestoltaan pisin työriita oli henkilökohtaisia avustajia koskenut työriita, joka ratkesi vasta 4,5 kuukauden jälkeen syksyllä. Kesällä sovittelu oli jonkin aikaa tauolla. Seuraavaksi pisimpään kesti yksityisen sosiaalipalvelualan työriidan sovittelu (osapuolina Jyty ry, SALLI ry, Sote ry, JHL ry ja HALI ry). Rautatiealan veturimiesten tehtäviä koskeneet RAU ry:n ja Palta ry:n välisen työriidan sovitteluun kului 5,5 viikkoa. AKT:n kolmen työriidan kesto oli noin 4 viikkoa. Pääsääntöisesti työriidat saatiin kuitenkin ratkaistua muutaman viikon sisällä.

4.3.2 Vuonna 2023 soviteltujen työriitojen luonteesta

Työnseisausilmoituksia vuonna 2023 tuli erilaisilta sopimusaloilta. Teollisuuden lisäksi ilmoituksia tuli muun muassa taloushallintoalalta, kaupan alalta, kiinteistöpalvelualalta, ahtausalalta sekä yksityiseltä sosiaalipalvelualalta. Alkuvuoden työriidat ratkesivat joko sovittelijan sovintoehdotuksen hyväksymisen kautta tai osapuolten päästessä neuvottelutulokseen sovittelijan toimistolla tai keskenään käytyään ensin sovittelijan puheilla.

Vuoden 2022 lopussa päättyneiden työehtosopimusten neuvottelut venyivät yli vuodenvaihteen. Sopimusosapuolet tekivät joitakin ratkaisuja syksyn 2022 aikana verrokkialakirjauksin. Valtaosa sopimusaloista lähti sopimaan optiovuoden palkkaratkaisun asemesta kahden vuoden sopimusratkaisusta. Vientiliittojen osalta ratkaisut syntyivät vasta valtakunnansovittelijan toimistossa helmikuun 2023 puolella. Neuvottelukierros lähti vauhdikkaasti käyntiin vientiliittojen tekemien päänavaajaratkaisujen syntymisen jälkeen. Osa työtaisteluista peruttiin ratkaisun syntymisen jälkeen tai osapuolet saivat tehtyä ratkaisut neuvottelutulosten syntymisen myötä.

Alla olevaan taulukkoon on koottu työriidat, sovittelijat, työriidan osapuolet sekä ratkaisutapa.

Taulukko 3: Työriidat, sovittelija, työriidan osapuolet ja ratkaisutapa

Työriidan perustiedot			Ratkaisutapa	
Sopimus/toimiala	Sovittelija	Osapuolet	Neuvottelutulos	Sovintoehdotus
Teknoliateollisuuden työntekijät	AS	Teollisuusliitto ry ja Teknoliateollisuuden työnantajat ry	x	x
Kemianteollisuuden työntekijät	AS	Teollisuusliitto ry ja Kemianteollisuus ry	x	
Teknoliateollisuuden ylemmät toimihenkilöt	AS	YTN ry ja Teknoliateollisuus ry		x
Teknoliateollisuuden toimihenkilöt, suunnittelu- ja konsulttiala	JA	Pro ry ja Teknoliateollisuus ry	x	
Teknoliateollisuuden toimihenkilöt	JA	Pro ry ja Teknoliateollisuus ry	x	
Teknoliateollisuus, Kemianteollisuus	LS	Sähköliitto ry ja Teknoliateollisuus ry	x	
Teknoliateollisuus (yrityskohtainen tes)	AS	Teollisuusliitto ry ja Wioss Witron On Site Services	x	
Kaupan ala	AS	PAM ry ja Kaupan liitto ry	x	
Taloushallintoala	JA	ERTO ry, Pro ry ja Palta ry	x	
Kemian alan toimihenkilöt	JA	Pro ry ja Kemianteollisuus ry	x	
Ahtausala	LS ja AS	AKT ry ja Satamaoperaattorit ry	x (neuvottelutulos hylätyn sovintoehdotuksen jälkeen)	x
Kuorma-autoala, terminaalitoiminta ja säiliöautoala	LS ja AS	AKT ry ja ALT ry	x	x
Linja-autoala ja huoltokorjaamot	JA	AKT ry ja ALT ry	x (neuvottelutulos hylätyn sovintoehdotuksen jälkeen)	x
Rautatieala	AS	RAU ry ja Palta ry	x (neuvottelutulos hylätyn sovintoehdotuksen jälkeen)	x
Rakennusala	AS	Rakennusliitto ry ja Rakennusteollisuus RT ry	Asia päätetty osapuolten kesken, ei sovittelutoimen piteitä.	
Ilmailutekniikan ala	JA	Pro ry ja Palta ry	Asia sovittu osapuolten kesken	
Kiinteistöpalveluala	AS	PAM ry ja Kiinteistötyönantajat ry	x	x
Nordic Regional Airlines Oy	LS	Pro ry ja Palta ry		x
Yksityinen sosiaalipalveluala	AS	Jyty ry, Sosiaalipalvelualan allianssi SALLI ry, Talentia ry, Sote ry (Tehy, SuPer, ERTO), JHL ry ja HALI ry	x	
Yksityiset päiväkodit	AS	OAJ ry ja HALI ry	x	
Henkilökohtaiset avustajat	MS	JHL ry ja Heta-liitto ry	x	
Ahvenanmaan yhteysalusliikenteen alushenkilökunta	JPT	Suomen Merimies-Unioni SMU ry, Suomen Konepäälystöliitto ry, Suomen Laivanpäälystöliitto ry, Kalbåda Shipping Oy ja EW Finland Oy		x

Käytetyt lyhenteet:

AS = Anu Sajavaara

JA = Jukka Ahtela

JPT = Jukka-Pekka Tyni

LS = Leo Suomaa

MS = Markku Saarikoski

5 Tulevien vuosien neuvottelut

5.1 Vuoden 2024 lopussa päättyvät työehtosopimukset

Vuosi 2024 oli neuvottelujen kannalta pitkälti välivuosi, mutta vuoden aikana päättyi kuitenkin useita sopimuksia. Keväällä 2024 päättyneiden sopimusten neuvottelut saatettiin pääosin päätökseen alkusyksystä 2024 ja uusi laaja neuvottelukierros käynnistyi jo loppuvuodesta.

Lokakuussa 2024 päättymässä olleen hiihtokeskusalan työehtosopimuksen voimassaoloa jatkettiin tammikuun loppuun 2025. Marraskuun lopussa 2024 päättyivät teknologiateollisuuden työntekijöitä ja toimihenkilöitä koskevat sopimukset, joiden neuvotteluissa syntyneet päänavusratkaisut ovat yleensä määrittäneet myös muiden alojen palkkaratkaisuja. Vuoden lopussa 2024 päättymässä olivat myös kemianteollisuuden vastaavat sopimukset. Marraskuussa päättyivät myös suunnittelu- ja konsultointialan, taloushallintoalan sekä arkkitehtialan sopimukset.

Vuoden lopussa 2024 sovitteluun päätyi Finnairin liikennelentäjien työehtosopimusta koskeva riita, jonka osapuolina olivat Suomen Liikennelentäjien liitto ry ja Palvelualojen työnantajat Palta ry. Vuodenvaihteessa 2024–2025 sovittelu oli edelleen kesken.

5.2 Vuosina 2024–2025 päättymässä olevat työ- ja virkaehtosopimukset

Taulukko 4: Työ- ja virkaehtosopimusten päättyminen vuosina 2024–2025

Sopimuskausi päättyy	Palkansaajia (EK/JTJ)	Eräät sopimusalat (päivitetty 31.7.2024)
Syyskuu 2024	1 000	Yrityskohtaisia työehtosopimuksia
Lokakuu 2024	700	Hiihtokeskuslala
Marraskuu 2024	183 000	Teknologiateollisuuden tt, th, yth; tietotekniikan palveluala; suunnittelu- ja konsultointialan yth; taloushallintoala; arkkitehtisuunnittelu
Joulukuu 2024	28 000	Kemianteollisuus tt, th; ICT-alan yth
Tammikuu 2025	172 000	Kauppa; kemianteollisuus yth; farmaseutit; vakuutus-ala; elintarvikeala tt; autonrengasala
Helmikuu 2025	155 000	Energiateollisuus th; yth; rakennusala tt; rahoitusala; rautatieala; media-ala; YLE; tekstiili- ja muotiala tt, th; ahtausala tt; Valtio; Kirkko
Maaliskuu 2025	217 000	Mara-ala; kiinteistöpalveluala; yliopistot; ICT-alan th; sähköalan tes - energia - ICT - verkostoala; sähköistys- ja sähköasennusala; vartiointi; Kela; rautatieala
Huhtikuu 2025	24 000	Rakennusala th; sosiaalialan järjestöt; lehdistö; apteekkien tt; Kunta
Toukokuu 2025	500	Ahtausala th

Lähde: Elinkeinoelämän keskusliitto EK, päivitetty 31.7.2024

Käytetyt lyhenteet:

tt = työntekijät

th = toimihenkilöt

yth = ylemmät toimihenkilöt

JTJ = EK:n jäsentietojärjestelmän mukainen palkansaajamäärä

6 Sovittelijan toimiston muu toiminta

6.1 Vierailut ja tapahtumat

Valtakunnansovittelija kävi vuoden aikana puhumassa sovittelusta, neuvottelukierroksesta, työmarkkinatilanteesta ja työelämän ilmiöistä ja työn tulevaisuudesta useissa työmarkkinajärjestöjen ja muiden sovittelijan toimiston sidosryhmien järjestämissä tilaisuuksissa.

Bulevardilla järjestettiin erilaisia keskustelu- ja sidosryhmätilaisuuksia mm. oikeustieteen nykyisille ja entisille opiskelijoille, työelämätoimijoita edustavien organisaatioiden edustajille sekä KeskiViikkokerhon jäsenille.

Vuoden 2023 aikana valtakunnansovittelija järjesti Bulevardilla työelämätorstai-nimisiä tilaisuuksia, joiden tarkoituksena on edistää työnantajien ja työntekijöiden sekä niiden järjestöjen välisiä suhteita ja tarjota liittojen edustajille keskusteluareenan kokemusten ja hyvien käytäntöjen vaihtoon. Tilaisuuksissa on esitelty liittojen tekemiä työelämän kehittämishankkeita ja keskusteltu ajankohtaisista työelämä- ja työmarkkinateemoista. Vuoden aikana järjestettiin yhteensä kolme työelämätorstaita, joista ensimmäinen oli toukokuussa 2023. Tilaisuuksissa käsiteltäviä aiheita olivat toimialojen kehityshankkeet ja tulevaisuusvuoropuhelu, maahanmuuttajien kiinnittäminen osaksi työyhteisöä sekä EU:n ajankohtaiset työelämähankkeet ja sosiaalidialogi. Kuhunkin tilaisuuteen osallistui tilojen mahdollistama enimmäismäärä eli noin 30–40 henkeä.

Ennen neuvottelukierroksen käynnistymistä syyskuussa 2022 kaikki sovittelijat osallistuivat taloustilannetta ja tulevaisuuden näkymiä koskevaan valtakunnansovittelijan toimistossa järjestettyyn talousseminaariin, jossa puhujina olivat Suomen Pankin, valtiovarainministeriön, Laboren, Etlan ja Pellervon edustajat. Vastaavanlainen tilaisuus järjestettiin myös tammikuussa 2024 kevään 2024 neuvottelukierroksen alla.

7 Lähteet

Elinkeinoelämän tutkimuslaitos Etla (2023). Suhdanne Syksy 2023. Julkaistu 14.9.2023. <https://www.etla.fi/julkaisut/suhdanne/suhdanne-syksy-2023-2/>

Eurostat (2023). Euro indicators, 141/2023. Julkaistu 19.12.2023.

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL:n, Opetusalan ammattijärjestö OAJ:n, Palvelualojen ammattiliitto PAM:in, Teollisuusliiton sekä Ammattiliitto Pro:n julkaisema tiedote 19.6.2023. <https://www.jhl.fi/uutiset/hallituksen-ei-pida-sekaantua-tyomarkkinamalliin/>

Oksala, Ilkka (2023). Oksala: Lakosta jopa 130 miljoonan euron vahingot. EK. Julkaistu 14.12.2024. <https://ek.fi/ajankohtaista/blogit/oksala-lakosta-jopa-130-miljoonan-euron-vahingot/>

Suomen Pankki (2024) Suomalaisten reaali-palkat ja ostovoima toipuvat viime vuosien kriiseistä. Analyysi. Julkaistu 27.6.2024. <https://www.eurojatalous.fi/fi/2024/artikkelit/suomalaisten-reaalipalkat-ja-ostovoima-toipuvat-viime-vuosien-kriiseista/>

Suomen Pankki (2023). Talouden toipuminen viivästyy. Suomen talouden väliennuste. Julkaistu 15.9.2023. <https://www.eurojatalous.fi/fi/2023/artikkelit/talouden-toipuminen-viivastyy/>

Suomen Pankki (2023). Talous taantumassa ja toipuminen takkuu. Suomen talouden ennuste. Julkaistu 19.12.2023. <https://www.eurojatalous.fi/fi/2023/6/talous-taantumas-sa-ja-toipuminen-takkuu/>

Tilastokeskus (2024). Palkka- ja palkkiotulojen mediaani 3 215 euroa joulukuussa 2023. Kokeellinen tilasto. Tulorekisterin palkat ja palkkiot. Julkaistu 8.2.2024. https://stat.fi/tup/kokeelliset-tilastot/tulorekisterin_palkat_ja_palkkiot/2024-02-08/index.html

Tilastokeskus, Työtaistelutilasto 2023, 30.5.2023. Vuonna 2023 työtaisteluissa menetettyjen työpäivien määrä laski selvästi edellisvuodesta - Tilastokeskus (stat.fi)

Tilastokeskus (2024). Palkansaajien nimellinen ansiotasot nousi 5,0 % loka-joulukuussa 2023 vuoden takaisesta. Ansiotasoindeksi 2023, 4. vuosineljännes. Julkaistu 26.1.2024. <https://stat.fi/julkaisu/clmqcavfonirg0cunc22dcxut>

Tilastokeskus (2024). Vuonna 2023 työvoimaa eli työllisiä ja työttömiä enemmän kuin edellisvuonna. Työvoimatutkimus 2023. Julkaistu 14.3.2024. <https://stat.fi/julkaisu/cln01x1oukcgd0cutlb21ovup>

Työ- ja elinkeinoministeriö (2024). Työolobarometri 2023. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 2024:16. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-917-9>

Valtakunnansovittelijan toimiston diaari.

Valtioneuvosto (2023). Vahva ja välittävä Suomi : Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023. Valtioneuvoston julkaisu 1012:58. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-763-8>

Valtiovarainministeriö (2023). Taloudellinen katsaus – Syksy 2023. Valtiovarainministeriön julkaisu 2023:65. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-681-7>

Kuvat: Julius Konttinen ja Anu Sajavaara/Valtakunnansovittelijan toimisto